

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Медичний факультет
Кафедра загальної патології і хірургічних хвороб

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА З ОСНОВАМИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

підготовки _____ магістра _____

спеціальності _____ I7 Терапія та реабілітація _____

спеціалізації _____ I7.01 Фізична терапія _____

освітньо-професійної програми _____ Фізична терапія _____

Силабус освітнього компонента «ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА З ОСНОВАМИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ» підготовки магістра, галузі знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення, спеціальності І7 Терапія та реабілітація, спеціалізації І7.01 Фізична терапія, за освітньо-професійною програмою Фізична терапія,

Розробник: Кострубський Андрій Сергійович, старший викладач кафедри загальної патології і хірургічних хвороб

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

(Сітовський А.М.)

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри загальної патології і хірургічних хвороб

протокол № 1 від 30 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри:

(Галей М.М.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	<i>I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення,</i> <i>I7 Терапія та реабілітація,</i> <i>I7.01 Фізична терапія,</i> <i>Фізична терапія,</i> <i>Магістр</i>	Нормативний
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 1
		Семестр 1-ий
		Лекції 10 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінарські) Лабораторні 24 год.
		Індивідуальні Самостійна робота 78 год.
		Консультації 8 год.
Мова навчання	Форма контролю: залік	
	<i>українська</i>	

II. Інформація про викладача

ППП Кострубський Андрій Сергійович

Посада старший викладач кафедри загальної патології та хірургічних хвороб

Контактна інформація kostrubskiyi.andrii@vnu.edu.ua

Дні занять <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi>.

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу. Освітній компонент «Домедична допомога з основами тактичної медицини» включає в себе інформацію про невідкладні стани, які несуть загрозу життю та здоров'ю людей при гострих захворюваннях, травмах, нещасних випадках, бойових діях і надання правильної та своєчасної першої медичної допомоги. Освітній компонент має професійну спрямованість. У процесі викладання розглядаються як загальні питання збереження здоров'я, починаючи з дитячого віку, проблеми формування здорового способу життя, так і питання етіології, патогенезу, клінічної картини, профілактики захворювань та травм життєво важливих органів та систем, так і основи тактичної медицини. Особлива увага приділяється оволодінню знаннями та уміннями щодо надання першої медичної допомоги в невідкладних станах при травмах, нещасних випадках, отруєннях, інфекційних хворобах та в умовах бойових дій.

Опанування освітнього компонента дасть змогу фахівцю в подальшому максимально урізноманітнити та оптимізувати знання та навички, об'єктивізувати їх ефективність відповідно до реалій воєнного стану та сучасних тенденцій розвитку галузі.

2. Постреквізити: Клінічна практика з фізичної терапії при серцево-судинних та респіраторних порушеннях, Клінічна практика з фізичної терапії при м'язово-скелетних порушеннях, Клінічна практика при порушеннях нервової системи, Клінічна практика з фізичної терапії травм війни, Підготовка до ЄДКІ.

3. Мета і завдання освітнього компонента. Метою викладання освітнього компонента «Домедична допомога з основами тактичної медицини» є формування у студентів сучасних уявлень та навичок щодо методів збереження здоров'я та життя, запобігання захворювань, отруєнь, травм та нещасних випадків, формування здорового способу життя, попередження шкідливих звичок

Основними завданнями вивчення дисципліни «Домедична допомога з основами тактичної медицини і» є:

1. сформувати у студентів цілісне уявлення про основні ознаки та наслідки захворювань, отруєнь та травм, які становлять небезпеку для життя та здоров'я людини;
2. знати методи їх попередження і подолання;
3. забезпечити наявність необхідного рівня знань, вмінь та навичок з першої домедичної допомоги та тактичної медицини.

4. Компетентності. Програмні результати навчання. Soft skills.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі освіти повинні володіти такими компетентностями:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 03. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 12. Здатність надавати першу домедичну допомогу за умов надзвичайних ситуацій та військових дій, розуміти основи тактичної медицини.

Результати навчання (РН):

РН 22. Надавати долікарську допомогу при невідкладних станах.

Soft skills:

- здатність логічно і критично мислити;
- креативність, оригінальність та ініціативність;
- уміння працювати в команді та взаємодіяти;
- навички ефективного комунікації;
- навички емпатії в комунікативних ситуаціях;
- логічна аргументація;
- розв'язання проблем та формування ідей;
- здатність керувати своїм часом, розуміння важливості речення (вчасного та якісного виконання поставлених завдань).

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					ФК*/Бали
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Лаб.	Консультації	Сам. робота	
Змістовий модуль 1. Домедична допомога						
Тема 1. Основні відомості по наданню домедичної допомоги.	4	2			2	
Тема 2. Поранення та травми.	8	2	2		4	ІРС, РМГ, ДС/5
Тема 3. Пошкодження опорно-рухового апарату.	6		2		4	ІРС, РМГ, ДС/ 5

Тема 4. Перша домедична допомога при ушкодженнях природними фізичними і хімічними чинників.	4				4	
Тема 5. Отруєння.	6			2	4	
Тема 6. Раптові захворювання органів черевної порожнини.	6				6	
Тема 7. Гострі патологічні стани.	12	2	2		8	ІРС,РМГ,ДС/ 5
Тема 8. Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на шок.	6		2		4	ІРС,РМГ,ДС/ 5
ПКР 1. Засвоєння практичних навичок	2		2			Г/5
Разом за змістовим модулем 1	54	6	10	2	36	
Змістовний модуль 2. Основи тактичної медицини						
Тема 1. Основні аспекти тактичної медицини і першої медичної допомоги.	6	2			4	
Тема 2. Основи принципи надання медичної допомоги у військово-польових умовах.	6	2			4	
Тема 3. Порядок проведення первинного, вторинного огляду постраждалого.	8		2		6	ІРС,РМГ,ДС/ 5
Тема 4. Зупинка кровотечі та захист рани в бойових і небойових умовах.	10		2	2	6	ІРС,РМГ,ДС/ 5
Тема 5. Алгоритм надання допомоги при порушенні прохідності верхніх дихальних шляхів.	8		2		6	ІРС,РМГ,ДС/ 5
Тема 6. Надання медичної допомоги при травматичних ушкодженнях опорно-рухової системи в бойових і небойових умовах.	10		2	2	6	ІРС,РМГ,ДС/5
Тема 7. Надання медичної допомоги при пораненнях та ушкодженнях грудної клітки й живота в бойових і небойових умовах.	10		2	2	6	ІРС,РМГ,ДС/ 5
Тема 8. Переміщення пораненого в бойових і небойових умовах.	6		2		4	ІРС,РМГ,ДС/5
ПКР 2. Засвоєння практичних навичок	2		2			Г/5
Разом за змістовим модулем 2	66	4	14	6	42	
Усього годин/балів	120	10	24	8	78	5/200

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, ПКР – підсумкова контрольна робота, Р-Реферат, а також аналітична записка, аналітичний аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів освіти – основний вид засвоєння навчального матеріалу. Під час самостійної роботи здобувач освіти опрацьовує теоретичний матеріал, виконує індивідуальні завдання, тощо. Самостійна робота здобувачів освіти оцінюється під час поточного контролю та на підсумковому контролі.

- 1 Основні відомості по наданню домедичної допомоги.
- 2 Поранення та травми.
- 3 Пошкодження опорно-рухового апарату.
4. Перша домедична допомога при ушкодженнях природними фізичними і хімічними чинників. Переохолодження. Тепловий удар.
5. Отруєння.
6. Раптові захворювання органів черевної порожнини.
7. Гострі патологічні стани. Асфіксія. Гостра дихальна недостатність. Гостра

затримка сечі. Гостра серцева недостатність. Гостре фізичне перенапруження. Епілептичний напад. Колапс. Кома. Набряк Квінке. Непритомність. Судомний синдром.

8. Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на шок.
9. Основні аспекти тактичної медицини і першої медичної допомоги.
10. Основи принципи надання медичної допомоги у військово-польових умовах.
11. Порядок проведення первинного, вторинного огляду постраждалого.
12. Зупинка кровотечі та захист рани в бойових і небойових умовах. Зовнішні кровотечі. Зупинка кровообігу і дихання.
13. Алгоритм надання допомоги при порушенні прохідності верхніх дихальних шляхів.
14. Надання медичної допомоги при травматичних ушкодженнях опорнорухової системи в бойових і небойових умовах.
15. Надання медичної допомоги при пораненнях та ушкодженнях грудної клітки й живота в бойових і небойових умовах.
16. Переміщення пораненого в бойових і небойових умовах.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувача освіти полягає в послідовному та цілеспрямованому здійсненні навчального процесу на засадах прозорості, доступності, наукової обґрунтованості, методичної доцільності та відповідальності учасників освітнього процесу.

Всі учасники освітнього процесу повинні дотримуватись вимог чинного законодавства України, Статуту і Правил внутрішнього розпорядку ВНУ імені Лесі Українки, загальноприйнятих моральних принципів, правил поведінки та корпоративної культури; підтримувати атмосферу доброзичливості, порядності та толерантності.

Вивчення освітнього компонента передбачає постійну роботу здобувачів освіти на кожному занятті. Середовище під час проведення занять є творчим, дружнім, відкритим для конструктивної критики та дискусії. Здобувачі освіти не повинні спізнюватися на заняття, дотримуватись правил техніки безпеки, мати засоби індивідуального захисту та спецодяг.

До початку курсу необхідно встановити на мобільні пристрої або ноутбуки застосунки Microsoft Office 365 (Teams, Forms, One Note), зареєструватись на [платформі](#) дистанційного навчання ВНУ імені Лесі Українки для проходження тестування та роботу з доступними матеріалами курсу. Вхід для активації облікового запису відбувається через корпоративну пошту з доменом – @vnu.edu.ua.

Оцінювання здобувачів освіти здійснюється відповідно до [Положення](#) про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти спеціальностей «Медицина», «Фармація», «Стоматологія», «Терапія та реабілітація» Волинського національного університету імені Лесі Українки.

В освітньому процесі застосовується дві шкали оцінювання: багатобальна (200-бальна) шкала та 4- бальна шкала. Результати конвертуються із однієї шкали в іншу.

Оцінювання поточної успішності здійснюється на кожному занятті за 4-бальною шкалою (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно»).

– 5 («відмінно») – здобувач бездоганно засвоїв теоретичний матеріал теми заняття, демонструє глибокі і всебічні знання відповідної теми, основні положення наукових джерел, логічно мислить і формує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

– 4 («добре») – здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал заняття, володіє основними аспектами з джерел, аргументовано викладає його; володіє практичними навичками, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при виконанні практичних навичок;

– 3 («задовільно») – здобувач в основному опанував теоретичними знаннями навчальної

теми, орієнтується в рекомендованих джерелах, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у здобувача невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, припускається помилок при виконанні практичних навичок;

– 2 («незадовільно») – здобувач не опанував навчальний матеріал теми, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в джерелах, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Також здобувачі вищої освіти мають право на зарахування певної кількості балів, відповідно до [Положення](#) про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У разі переходу на дистанційну форму навчання викладання освітнього компоненту відбувається відповідно до [Положення](#) про дистанційне навчання та додаткових розпоряджень ректорату.

Політика щодо академічної доброчесності. Політика академічної доброчесності регламентується чинними законодавчими актами України та внутрішніми документами університету: [Кодексом](#) академічної доброчесності ВНУ ім. Лесі Українки та [Положенням](#) про систему запобігання та виявлення академічного плагіату в науковій та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти, докторантів, науково-педагогічних і наукових працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки, які встановлюють загальні засади, цінності, принципи, настанови та правила етичної поведінки осіб, які навчаються в Університеті, якими вони повинні керуватися у своїй діяльності, а також забезпечують дотримання принципу нетерпимості до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: відвідування занять є обов'язковим компонентом процесу здобування освіти. У разі пропуску заняття здобувач освіти зобов'язаний його відпрацювати у повному обсязі за графіком відпрацювання згідно з [Положенням](#) про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти спеціальностей «Медицина», «Фармація», «Стоматологія», «Терапія та реабілітація» Волинського національного університету імені Лесі Українки.

У разі порушення дедлайнів виконання завдань, без поважних причин, робота може оцінюватися на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності).

V. Підсумковий контроль

Організація та порядок проведення підсумкового контролю відбувається у відповідності до [Положення](#) про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти спеціальностей «Медицина», «Фармація», «Стоматологія», «Терапія та реабілітація» Волинського національного університету імені Лесі Українки

Терміни проведення підсумкового контролю, а також терміни ліквідації академічної заборгованості визначаються розкладом екзаменаційної сесії.

У відомості, індивідуальному навчальному плані (заліковій книжці) здобувача освіти записується підсумкова кількість балів підсумкового контролю.

Повторне складання підсумкового контролю допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Питання для підготовки до підсумкового контролю:

1. Домедична допомога: основні поняття, вимоги та правила.
2. Рани та поранення. Надання першої домедичної допомоги.
3. Види кровотеч. Надання першої домедичної допомоги.
4. Артеріальна, венозна та капілярна кровотеча.
5. Долікарська допомога при травмах та кровотечах.
6. Долікарська допомога при травмах ОРА.
7. Вивихи. Надання першої домедичної допомоги.

8. Розтягнення та розриви. Надання першої домедичної допомоги.
9. Забиття. Надання першої домедичної допомоги.
10. Переломи кісток. Надання першої домедичної допомоги.
11. Опіки.
12. Термічні опіки. Надання першої домедичної допомоги.
13. Хімічні опіки. Надання першої домедичної допомоги.
14. Харчове отруєння. Надання першої домедичної допомоги.
15. Отруєння чадним газом. Надання першої домедичної допомоги.
16. Отруєння при укусах отруйних змій та комах. Надання першої домедичної допомоги.
17. Асфіксія. Надання першої домедичної допомоги.
18. Закриті і відкриті ушкодження стінки і органів черевної порожнини.
19. "Гострий живіт", перитоніт.
20. Хірургічні захворювання шлунка і дванадцятипалої кишки: кровоточива, проривна виразка, пілоростеноз, малігнізація виразки. Клініка, діагностика, лікування.
21. Кишкова непрохідність. Гострий та хронічний холецистит, механічна жовтяниця. Гострий панкреатит. Клінічні ознаки, діагностика і лікування.
22. Черевні грижі: класифікація, клінічні ознаки, принципи лікування.
23. Запальні захворювання прямої кишки та навколокишкової клітковини: тріщини відхідника, геморої, гострий парапроктит, нориці відхідника і прямої кишки.
24. Особливості догляду за хірургічними гастро-ентерологічними хворими.
25. Гострі серцево-судинні захворювання: стенокардія, інфаркт міокарду, гіпертонічний криз. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
26. Гострі розлади дихальної системи – зупинка дихання. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
27. Гострі неврологічні розлади: інсульт. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
28. Гіповолемічний шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
29. Геморагічний шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
30. Травматичний (больовий шок). Ознаки порушення, перша домедична допомога.
31. Опіковий шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
32. Холодовий шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
33. Кардіогенний шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
34. Дистрибутивний шок: анафілактичний шок, септичний шок, гемотрансфузний шок, нейрогенний шок. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
35. Гостра дихальна недостатність. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
36. Гостра затримка сечі. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
37. Гостра серцева недостатність. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
38. Гостре фізичне перенапруження. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
39. Епілептичний напад. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
40. Зовнішні кровотечі. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
41. Зупинка кровообігу і дихання. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
42. Колапс. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
43. Кома. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
44. Набряк Квінке. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
45. Непритомність. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
46. Переохолодження. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
47. Судомний синдром. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
48. Тепловий удар. Ознаки порушення, перша домедична допомога.
49. Утоплення.
50. Види ушкоджень, травм в бойових умовах.
51. Засоби індивідуального медичного оснащення.

52. Основні принципи тактичної медицини і першої медичної допомоги.
53. Небезпечні фактори, що загрожують постраждалому.
54. Обсяг допомоги у військово-польових умовах.
55. Надання медичної допомоги в бойових (секторах обстрілу та укриття) і небойових умовах.
56. Порядок проведення первинного, вторинного огляду постраждалого.
57. Ознаки порушення основних життєво-важливих функцій організму та заходи з підтримки життєдіяльності.
58. Зупинка кровотечі та захист рани в бойових і небойових умовах. Види ран, характерні ознаки ран та кровотечі.
59. Алгоритм надання допомоги при кровотечах.
60. Алгоритм надання допомоги при порушенні прохідності верхніх дихальних шляхів.
61. Надання медичної допомоги при гострих порушеннях дихання.
62. Надання медичної допомоги при травматичних ушкодженнях опорнорухової системи в бойових і небойових умовах.
63. Види шин для іммобілізації кінцівок.
64. Правила іммобілізації хребта та шиї, кінцівок.
65. Надання медичної допомоги при пораненнях та ушкодженнях грудної клітки й живота в бойових і небойових умовах.
66. Накладання оклюзійних пов'язок.
67. Симптоми напруженого пневмотораксу, декомпресійна пункція грудної порожнини.
68. Переміщення пораненого в бойових і небойових умовах.
69. Способи та засоби для евакуації поранених.
70. Засоби для попередження гіпотермії.

VI. Шкала оцінювання

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
170–200	Зараховано
150–169	
140–149	
130–139	
120–129	
0–119	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. ATLS. Невідкладна медична допомога при травмі. Поглиблений курс для студентів / пер. з англ. К.: Наш Формат, 2023. 464 с.
https://drive.google.com/file/d/1dL6mdx16TGT96Fq_b3634jnIRgyQ-L1h/view
2. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навчальний посібник / В.С. Тарасюк, М.В. Матвійчук, І.В. Паламар та ін. 4-е видання К.: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021. 504 с.
3. Підручник тактичної бойової допомоги потерпілим Версія 5
https://drive.google.com/file/d/1AOx_j5bgoWTLiu-YyguuOyaagjqkdPZ/view
4. Стерліков О.С. Домедична допомога в умовах бойових дій: практичний посібник. К.: Юркнига, 2024. 344 с.

Додаткова:

1. Догоспітальна допомога при травмах. [International Trauma Life Support]. Вид. 9-те; гід редакцією Рой Л. Елсон, Джон Е. Кемпбелл. К.: Медицина, 2023. 464 с.
2. Медицина невідкладних станів. Вибрані клінічні лекції. Том.10 / Багрій О., Бібіченко С.І., Бородай В., Вербицький І. В., Забашта В.Ф., та ін .; Під ред. В.В. Ніконова, О.Е.Феськова, Хорошун Е.М., Забашта В.Ф. Харків, 2023. 383с.
3. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навчальний посібник; за ред. проф. В.С. Тарасюка, 4-е вид. К.: ВСВ Медицина, 2021. 504 с.
4. Слободяник Г. І. Екстрена та невідкладна медицина. Перша долікарська та лікарська допомога: підручник / Г. І. Слободяник. 2-ге вид. Київ, 2021. 168 с
5. Черняхівський В.Й., Котляр Н.В., Кириченко І.Г. Основи домедичної підготовки: навчальний посібник; за заг. ред. О.О.Никифорової. Гельветика, 2022. 188 с.

Інтернет-ресурси:

1. medsanbat.info [Електронний ресурс]: [Інтернетпортал]. Електронні дані. Режим доступу: www.medsanbat.info. Первинний огляд пораненого та невідкладні медичні заходи.
2. staidplast.org.ua [Електронний ресурс]: [Інтернетпортал]. Електронні дані. Режим доступу: www.1staidplast.org.ua. Тактична медицина.